

Kachocka, Izabela

"Jan Mikulicz-Radecki 1850-1905 :
współtwórca nowoczesnej chirurgii",
Waldemar Kozuszek, Wrocław 2005 :
[recenzja]

Medycyna Nowożytna 13/1 - 2, 181-184

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Kozuschek, *Jan Mikulicz-Radecki 1850–1905. Współtwórca nowoczesnej chirurgii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, ss. 279.

W 2005 r. w Wydawnictwie Uniwersytetu Wrocławskiego ukazało się drugie, niezmienione wydanie monografii zatytułowanej *Jan Mikulicz-Radecki 1850–1905. Współtwórca nowoczesnej chirurgii* autorstwa Waldemara Kozuschka. Prof. dr hab. W. Kozuschek, emerytowany dyrektor Kliniki Chirurgicznej Uniwersytetu w Bochum, chirurg i transplantolog, wielką pasję historyka medycyny realizuje poprzez publikację coraz to nowych pozycji z dziedziny przede wszystkim historii chirurgii, a także monografii wielkich uczonych. Recenzowana książka przedstawia życie osobiste, karierę i spuściznę wielkiego polsko-niemieckiego chirurga Jana Mikulicza-Radeckiego. Praca opatrzona przedmową i wprowadzeniem autora, dwoma słowami wstępnymi i dwiema przedmowami różnego autorstwa oraz posłowiem, składa się z 10 rozdziałów. Kozuschek pisze we wprowadzeniu, że zbliżająca się rocznica 100-lecia śmierci Mikulicza jest dostateczną okazją do przeanalizowania *sine ira et studio* jego działalności naukowo-chirurgicznej. Autor dziękuje wielu osobom i instytucjom, które pomogły pod względem merytorycznym i finansowym w opracowaniu i wydaniu książki. Dedykuje swoją pracę Towarzystwu Chirurgów Polskich i Niemieckiemu Towarzystwu Chirurgów.

W rozdziale 1 zatytułowanym *Charakterystyka źródeł* Kozuschek opisuje szczegółowo liczne prace, z których korzystał przy pisaniu monografii. Szczególną uwagę poświęca sześciu z nich. Są to m.in.: księga pamiątkowa poświęcona Mikuliczowi z 1907 r., wspomnienia wiernego instrumentariusza czy pamiętniki żony.

W kolejnych 6 rozdziałach przedstawia Kozuschek poszczególne etapy życia Mikulicza, ważne pod względem osobistym i zawodowym.

W rozdziale 2, zatytułowanym *Pochodzenie, rodzina, dzieciństwo i okres gimnazjalny*, opisani są polscy, pieczętujący się herbem Gozdawa i niemieccy przodkowie Mikulicza oraz lata spędzone w wielu gimnazjach, aż do zdania z wyróżnieniem w 1869 r., w Czerniowcach, egzaminu maturalnego.

Rozdział 3 pt. *Czasy uniwersyteckie w Wiedniu (1869–1875)*, ukazuje trudną drogę Mikulicza do podjęcia, wbrew woli ojca wy-

marzonych studiów medycznych, uwieńczonych sukcesem, kiedy to w marcu 1875 r. Mikulicz zdał egzamin państwowy i uzyskał stopień doktora wszech nauk lekarskich.

Pierwsze kroki praktykującego lekarza – naukowca w II Klinice Chirurgicznej T. Billrotha, pierwsze naukowe sukcesy, m.in.: badania nad twardzielą nosa, kolanem koślawym, osteoplastyczną resekcją stopy, które zaowocowały uzyskaniem w 1880 r. *veniam legendi* z chirurgii na Uniwersytecie Wiedeńskim, a także małżeństwo z Henriette Pacher – opisuje Kozuszek w rozdziale 4, pt. *Uczeń Billrotha (1875–1882)*.

Rozdział 5, zatytułowany *Kierownik katedry chirurgii w Krakowie (1882–1887)* przedstawia liczne kontrowersje związane z mianowaniem Mikulicza na to stanowisko. Ukazuje go jako innowatora wprowadzającego nowe metody operacyjne, m.in.: pyloroplastykę czy resekcję wypadniętego odcinka odbytnicy, a także przedstawia go jako prężnego kierownika kliniki, który radykalnie zmienił przestarzałe warunki panujące w krakowskiej sali operacyjnej.

Krótki, bo zaledwie 3-letni okres pobytu Mikulicza w Królewcu, na stanowisku kierownika kliniki chirurgii królewieckiej Albertiny opisuje rozdział 6, pt. *Pobyt w Królewcu (1887–1890)*. Tu ponownie rozpoczyna Mikulicz od reorganizacji pracy w sali operacyjnej i nadal pracuje nad najlepszym wykorzystaniem aseptyki i antyseptyki. W Królewcu zastosował po raz pierwszy aparat parowy do sterylizacji. Dokonywał też nowych odkryć naukowych, m.in. zbadał i opisał objawy zespołu, zwanego później zespołem Mikulicza, polegającego na symetrycznym obrzęku gruczołów łzowych i ślinowych.

Rozdział 7 nosi tytuł *U szczytu kariery naukowej i zawodowej we Wrocławiu (1890–1905)*. Był to rzeczywiście najbardziej owocny okres w chirurgicznej działalności Mikulicza i najszcześniejszy w życiu osobistym. Mikulicz kierował wrocławską kliniką chirurgiczną 15 lat, aż do śmierci w 1905 r. w tym czasie opracował m.in.: modyfikację resekcji żołądka sposobem Billrotha i dwuczasową resekcję guza jelita grubego z wyłonieniem. Po raz pierwszy na świecie wyciął guz śródpiersia, otwierając klatkę piersiową w komorze podciśnieniowej. Klinika we Wrocławiu stała się ośrodkiem rozwoju torakochirurgii. Tutaj Mikulicz wybudował całkowicie aseptyczną salę operacyjną, w której używał jałowych fartuchów i rękawiczek chirurgicznych. We Wrocławiu Mikulicz osiągnął najwyższą pozycję zawodową i dostatek materialny.

W rozdziale 8, zatytułowanym *Szkoła chirurgiczna Mikulicza, Kraków, Królewiec, Wrocław*, autor wychodząc z założenia, że

o wielkości chirurga świadczy praca jego uczniów i następców, bardzo szczegółowo przedstawia dorobek naukowy najważniejszych wychowanków Mikulicza.

Rozdział 9 pt. *Działalność naukowa Mikulicza na tle epoki* to bardzo obszerne omówienie całego dorobku Mikulicza jako chirurga i nauczyciela. Autor wyróżnił kilkanaście dziedzin chirurgii, w których Mikulicz był niekwestionowanym liderem lub wręcz odkrywcą nowych metod operacyjnych i zespołów chorobowych. Wszystko to przedstawia na szerokim tle rozwoju światowej chirurgii.

W ostatnim rozdziale, zatytułowanym *W sprawie narodowości Jana Mikulicza i uwagi końcowe* autor porusza ważną kwestię pochodzenia wybitnego chirurga. Czyni to w sposób obiektywny, przytaczając argumenty przemawiające za polskością, ale jednocześnie nie kwestionuje przynależności rodziny do niemieckiego kręgu kulturowego i wpływu, jaki na świadomość Mikulicza o własnym pochodzeniu, wywarły trzy pokolenia niemieckich kobiet w rodzinie.

Na końcu książki znajduje się streszczenie w języku angielskim. Do monografii dołączona jest pełna bibliografia prac Mikulicza i spis publikacji jego uczniów. Praca opatrzona jest także bogatym piśmiennictwem, spisem ilustracji i indeksem nazwisk.

Dzięki finansowej pomocy fundacji Alfrieda Kruppa von Bohlen und Halbach i Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej książka została pięknie wydana na kredowym papierze, w twardej oprawie. Na pierwszej stronie okładki znajdują się zdjęcia czterech uniwersytetów, z którymi Mikulicz był związany. Na stronie tytułowej obwoluty umieszczono zdjęcie Mikulicza, pochodzące z około 1900 r., wykonane we Wrocławiu, a na skrzydełkach notkę biograficzną autora. Monografia wzbogacona jest dużą liczbą zdjęć rodzinnych oraz współpracowników, a także fotografiami ukazującymi wnętrza sali operacyjnej i samego Mikulicza przy pracy. W książce zamieszczone są również fotografie najważniejszych dla Mikulicza dokumentów: prac naukowych, dyplomów a także narzędzi chirurgicznych i przyrządów diagnostycznych zaprojektowanych przez niego i wykorzystywanych w klinice oraz ryciny przedstawiające poszczególne etapy różnych operacji w jego własnej modyfikacji. Autor biorąc pod uwagę polsko-niemieckie pochodzenie Mikulicza przeznaczył książkę przede wszystkim dla polskich i niemieckich czytelników – stąd ciekawy pomysł jej dwujęzycznego wydania.

Kozuszek zawarł w pracy niezmiernie dużo interesujących wiadomości o życiu osobistym i karierze naukowej Mikulicza. Czytając tę monografię odnosi się wrażenie, że niczego więcej o Mikuliczu

napisać się nie da. Kozuschek przedstawił Mikulicza jako wielkiego chirurga i nauczyciela, niepozbawionego jednak wad i ludzkich słabości. Autor ze swadą opisuje trudny charakter Mikulicza, despotyzm, nadmierną ambicję i pewien koniunkturalizm w postępowaniu, kiedy to dążył za wszelką cenę do wyznaczonego celu – objęcia kliniki chirurgicznej w Wiedniu. Ogromną zaletą książki jest przedstawienie, chyba po raz pierwszy, tak obiektywnie i rzeczowo kontrowersji związanych z pochodzeniem Mikulicza, co powinno zakończyć spór, jaki od lat toczą ze sobą na ten temat jego biografowie. Można się zastanowić, czy w monografii Mikulicza autor nie poświęcił zbyt wiele uwagi uczniom wielkiego chirurga, których dorobek naukowy opisuje w rozdziale 8 bardzo szczegółowo. Poza tym niektóre informacje powtarza, np. o szkole Mikulicza pisze obszernie w tymże rozdziale 8, a potem ponownie w rozdziale 9, kiedy omawia działalność Mikulicza na tle epoki. Powtarzają się również wiadomości dotyczące np. stosowania przez Mikulicza aseptyki i antyseptyki czy znieczulenia miejscowego. Po monografię Mikulicza na pewno chętnie sięgną lekarze – chirurdzy. Dla nich rzeczą oczywistą jest przedstawiona w rozdziale 9 historia resekcji żołądka, poczynszyszy od J.E. Peana, natomiast czytelnicy niezwiązani z medycyną zapewne i tak niewiele zrozumieją z rycin przedstawiających poszczególne etapy wycięcia tego narządu. Te informacje i ryciny rozbijają spójność monografii i chyba niekoniecznie musiały znaleźć się w tekście.

Wielką pracę prof. W. Kozuschka można polecić przede wszystkim zainteresowanym chirurgom, a także, ze względu na niezwykłą biegłość pióra autora i ciekawe przedstawienie realiów epoki, również czytelnikom niezwiązanym z medycyną, którzy interesują się historią chirurgii.

Izabela Kachocka